

**Н.М. Бурдейна, канд. екон. наук, доцент
Одеський державний аграрний університет**

РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОВОГО МЕХАНІЗМУ – ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

В статті розглянуті теоретичні аспекти процесу ціноутворення на продукцію сільського господарства. Наведено динаміку собівартості, цін та рентабельності товарної продукції сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано сучасний стан розвитку аграрного ринку. Запропоновано заходи щодо удосконалення цінового регулювання на продукцію сільського господарства.

Ключові слова: *ціна, ціноутворення, ціновий механізм, конкуренція, аграрний ринок.*

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору економіки за останні роки характеризується нестабільною динамікою виробництва сільськогосподарської продукції та незадовільним фінансово-економічним станом товаровиробників. Обумовлено це не зрівноваженою та недосконалою ціновою політикою на аграрному ринку. Несприятлива цінова кон'юнктура на окремі види продукції сільського господарства значно зменшує можливості розширеного відтворення аграрних формувань та підвищення ефективності її господарювання. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема удосконалення механізму формування цін на сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки в умовах конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та реалізації механізму ціноутворення в аграрному секторі економіки знаходиться в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: В.Г. Андрійчука, О.В. Березіна, В.Л. Валентинова, М.Я. Дем'яненка, І.І. Лукінова, П.М. Макаренка, Б.І. Пасхавера, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та інших.

Позиції більшості дослідників збігаються в тому, що цінова політика в аграрному секторі має базуватись на вільному ціноутворенні в поєднанні з державним регулюванням. До сьогодні залишається нерозв'язаною

проблема створення сільськогосподарським виробникам таких цінових умов функціонування, за яких вони могли б здійснювати розширене відтворення, водночас підвищувати конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Метою статті є привернення і акцентування уваги на важливість ціноутворення на продукцію сільського господарства, виявлення існуючих тенденцій та розробка пропозицій щодо удосконалення цінової політики.

Виклад основного матеріалу досліджень. Питання ціноутворення є основою забезпечення економічного інтересу аграрних підприємств, сприяє мотивації аграрної праці та підвищенню добробуту селян. В аграрній економіці ціна на сільськогосподарську продукцію повинна формуватися з урахуванням відшкодування виробничих витрат і забезпечення прибутків для подальшого розширеного відтворення.

Успіхи становлення і розвитку ринкових відносин в економіці АПК України в значній мірі залежать від системи ціноутворення на продукцію аграрного виробництва, її відповідності новим умовам організації виробничої діяльності та підприємництва.

У ціновому механізмі варто вирізняти дві взаємодіючі частини. З одного боку, це ціни, їх види, структура, динаміка зміни, а з іншого — ціноутворення як спосіб, правила встановлення, формування нових цін і зміни діючих. Ціноутворення є активною частиною цінового механізму, що визначає розмір ціни. Таким чином, ціни і ціноутворення становлять єдиний ціновий механізм.

М.М. Артус при дослідженні механізму ціноутворення в умовах ринку зазначає, що ціна є однією з найважливіших категорій аграрного виробництва. У ній віддзеркалюється вся сукупність виробничих відносин та взаємозв'язок учасників суспільного виробництва. За допомогою цін вимірюються суспільні витрати на виробництво і реалізацію продукції та визначаються результати діяльності суб'єктів господарювання [1, с.13].

Ціна виступає особливою формою прояву виробничих відносин, яка узгоджує протилежні інтереси суб'єктів господарювання. Особливо велика її роль в ринковій економіці, де вільні ціни виступають основним регулятором пропорцій суспільного відтворення, господарських відносин. Ціна є також важливим об'єктом державного регулювання, завдяки якому держава здійснює свою політику і в умовах ринку.

В умовах ринкової економіки успіх будь-якого підприємства або підприємця багато в чому залежить від того, як правильно вони будуть встановлювати ціни на свої товари і послуги.

Для суб'єктів економічної діяльності основним завданням є отримання прибутку в максимальному розмірі при оптимальних (мінімальних) витратах. У свою чергу, економічний інтерес господарювання в аграрній сфері значною мірою залежить від зовнішніх факторів, які в ринкових умовах кардинально змінили порядок формування доходів у сільськогосподарських підприємствах. Вимогою сьогодення стала необхідність виробляти те, що можна продати й одержати необхідний прибуток. Особливості формування доходів сільськогосподарських товаровиробників зумовлені також високим ступенем відносної демонополізації сільського господарства, нееластичністю зв'язку між попитом на аграрну продукцію та цінами на неї, низькою купівельною спроможністю населення України [2, с.19].

Слід відмітити, що сільськогосподарське виробництво – один з найбільш ризикованих видів господарської діяльності. На його результати впливає багато чинників: природно-кліматичні умови, забезпечення сільськогосподарських товаровиробників необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами, коливання цін на сільськогосподарську продукцію та інше.

Як зазначає Н.А. Мазур, зміна ціни відбувається внаслідок низки ціноутворюючих факторів. Зокрема, найважливішими серед них є суспільна ціна виробництва, співвідношення попиту і пропозиції, темпи інфляції та купівельна спроможність грошей, ступінь державного адміністративного й економічного регулювання цін, стан цінової і нецінової конкуренції, ступінь монополізації виробництва [3, с. 99].

В ринкових умовах ціни реалізації практично на всі види сільськогосподарської продукції зазнають значних змін. Їхні рівні є досить нестабільними. Розглядаючи динаміку повної собівартості, рівня ціни та прибутковості (таблиця), встановлено, що собівартість одиниці продукції підвищилась лише по окремим видам продукції. Так за останні 3 роки підвищилась собівартість 1 ц молока на 15,4 %; м'яса ВРХ – 1,5 %. Відповідно зростання ціни становить: озима пшениця на 25,4 %, насіння соняшнику на 7,8 %, молока – 28,2 %, м'яса ВРХ та свиней відповідно – 13,6 та 14,7 %. Тобто, спостерігається позитивна тенденція зростання ціни в порівнянні зі зростанням собівартості одиниці продукції, проте це не забезпечує рентабельне ведення галузі тваринництва.

**Динаміка собівартості, цін та рентабельності товарної продукції
сільськогосподарських підприємств Одеської області**

Рік	Повна собівартість 1 ц, грн.	Ціна реалізації 1 ц, грн	Прибуток (- збиток) на 1 ц, грн	Рівень рентабельності (- збитковості), %	Динаміка зміни до попереднього року, %	
					ціни	собівартості
Зернові культури						
2012	158,13	155,20	-2,93	-1,9	*	*
2013	125,05	133,19	8,14	6,5	85,8	79,1
2014	144,4	183,8	39,4	27,3	137,9	115,5
Пшениця						
2012	145,32	152,44	7,12	4,9	*	*
2013	124,96	136,49	11,53	9,2	89,5	85,9
2014	144,5	191,2	46,7	32,3	140,1	115,6
Насіння соняшнику						
2012	291,53	367,73	76,2	26,1	*	*
2013	220,80	285,60	64,8	29,4	77,7	75,7
2014	279,5	396,6	117,1	41,9	138,8	126,5
Молоко						
2012	291,38	261,39	-29,99	-10,3	*	*
2013	306,60	299,83	-6,77	-2,2	114,7	91,2
2014	336,2	335,2	-1,0	-0,3	111,8	109,7
Приріст ж.м. ВРХ						
2012	1933,39	1133,45	-799,94	-41,4	*	*
2013	1803,97	1019,01	-784,96	-45,5	89,9	93,3
2014	1962,8	1288,1	-674,7	-34,4	126,4	108,8
Приріст ж.м. свиней						
2012	1759,77	1490,50	-269,27	-15,3	*	*
2013	1599,12	1491,56	107,56	-6,7	100,1	90,9
2014	1703,2	1710,8	7,6	0,4	114,7	106,5

* Джерело: [5], власні розрахунки

Нестабільність цін на продукцію сільського господарства не дозволяє виробникам одержати достатні для відтворення обсяги нагромаджень, їх доходи не стабільні. За період 2012-2014 роки збільшився розмір прибутку від реалізації 1 ц зерна, насіння соняшнику та приросту ж.м. свиней. Виробництво та реалізація молока та приросту ж.м. ВРХ залишились збитковими. Перевищення темпів зростання рівня ціни над рівнем собівартості одиниці продукції ще не повністю забезпечує економічний інтерес щодо виробництва багатьох стратегічних видів продукції.

У процесі ціноутворення на сільськогосподарську продукцію слід врахувати вплив трьох груп факторів: вартість засобів виробництва та предметів праці; вартість робіт, послуг, насіння; та вартість послуг з переробки і реалізації продукції.

Ці фактори враховуються в першу чергу, але при ціноутворенні в сільському господарстві слід врахувати ще одну особливість - нееквівалентність міжгалузевого обміну і диспаритет цін. Через відсутність еквівалентності міжгалузевого обміну сільське господарство втрачає свої активи, різко знижуються можливості не тільки розширеного, а й простого відтворення виробництва. Ця тенденція заслуговує на увагу й оцінку з огляду на необхідність втручання на державному рівні.

Ринкова система ціноутворення в аграрному секторі не повинна відриватися від рівня видатків виробництва та величини вартості продукції. Ціна може коливатися в певних межах: мінімальний її рівень при реалізації визначається видатками на виробництво продукції, а максимальний – попитом. „Мінімальний рівень цін повинен бути спрямований на захист інтересів сільськогосподарських товаровиробників, тобто на відшкодування видатків виробництва (з урахуванням інфляції) та на забезпечення гарантованого прибутку за умов спаду виробництва” [4].

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі необхідно стабілізувати і продовжувати здійснювати економічне регулювання цін на продукцію сільського господарства та підтримку доходів аграрних товаровиробників. Державі необхідно використовувати гарантовані або захисні ціни, які індексуються залежно від інфляційних процесів, забезпечують мінімальний рівень прибутковості сільського господарського виробництва. Вони використовуються державою при закупівлі окремих видів товарів для забезпечення своїх мінімальних потреб. Державна цінова політика тільки тоді буде ефективною, коли ціни забезпечуватимуть необхідні темпи розширеного відтворення, а прибуток на вкладений капітал буде достатнім, щоб не відбувався його перелив в інші галузі.

Бібліографічний список: 1. Артус М.М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки: монографія / М.М. Артус. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 179. 2. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 3 – 21. 3. Мазур Н.А. Фактори ціноутворення в системі формування ефективного аграрного сектору / Н.А. Мазур // Наук. вісник Національного аграрного університету / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2008. – Вип. 119. – 299с. 4. Саблук П.Т. Ціна – запорука ефективності сільськогосподарського виробництва / П.Т. Саблук // Наук. вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія “Економіка, аграрний менеджмент та бізнес” / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп.ред.) та ін. – К.: ВЦ НУБіПУ, 2010. – Вип. 154. – Частина 1. – 378с. 5. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2014 рік: Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2015. – 85 с.

Н.Н. Бурдейная Регулирование ценового механизма – основа повышения эффективности сельскохозяйственного производства. В статье рассмотрены теоретические аспекты процесса ценообразования на продукцию сельского хозяйства. Приведена динамика себестоимости, цен и рентабельности товарной продукции сельскохозяйственных предприятий. Проанализировано современное состояние развития аграрного рынка. Предложены мероприятия относительно усовершенствования ценового регулирования на продукцию сельского хозяйства.

Ключевые слова: цена, ценообразование, ценовой механизм, конкуренция, аграрный рынок.

N. Burdeinaya. Regulation of the price mechanism – the basis of increasing the efficiency of agricultural production. Exploring the regulation of the price mechanism it should be noted that the development of the agricultural economic sector in recent years is characterized by unstable dynamics of agricultural production and poor financial and economic situation of producers. This is due to not balanced and imperfect pricing in the agrarian market.

The positions of most researchers coincide in that the pricing in the agricultural sector should be based on free pricing combined with governmental

regulation. Until now, the problem of such price operating conditions made by agricultural producers under which they could make expanded reproduction and at the same time increase the competitiveness of domestic products remains unresolved.

The issue of pricing is the foundation of economic interest in agricultural enterprises, promotes motivation for agricultural labor and the welfare of the peasants. In agrarian economy the price of agricultural products should be formed considering cost recovery and ensure profits for further expanded reproduction.

It was established that the success of the formation and development of exchange relations in economy of Ukraine's agribusiness industry is largely dependent on the pricing for the products of agriculture, its compliance with the terms of the new organization of production and business.

The price mechanism should be distinguished in two interacting parts. On the one hand, the prices, types, structure, dynamics change, and the other - as a way of pricing, establishing rules, developing new prices and changes in existing ones. Price formation is an active part of the price mechanism, which determines the size of the price. Therefore, prices and price formation make the whole price mechanism.

According to researches there is a need of stabilization and continuing to implement economic regulation of prices for agricultural products and income support for agricultural producers. The government should use protective or guaranteed prices, which are indexed according to inflation, providing a minimum level of profitability of agriculture economic production. They are used by the government in the purchase of certain goods for their basic needs. Governmental pricing policy will be effective only when prices provide necessary rate for extended reproduction and profits on invested capital are sufficient to avoid its overflow to the other industries.

Keywords: Prices, price formation, the price mechanism, competition, agrarian market.